

พระปฐมบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช

กับประโยชน์นิยม: การศึกษาเชิงวิเคราะห์

**Enthronment Inaugurating Proclamation of His Majesty King Bhumibol
and Utilitarianism: An Analytic Study**

สุดารัตน์ น้อยแรม¹ / กীরติ บุญเจือ²

Sudarat Noyram / Kirti Bunchua

นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาและจริยศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

Ph.D. Candidate, Philosophy and Ethics Program, Suansunandha Rajabhat University

ศาสตราจารย์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

Professor, Suansunandha Rajabhat University

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาว่า “พระปฐมบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเป็นประโยชน์นิยมหรือไม่” ผลการศึกษาพบว่า พระปฐมบรมราชโองการ “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” คำว่า “ประโยชน์สุข” นี้ดูเหมือนว่าเป็นลัทธิประโยชน์นิยม แต่ผู้วิจัยมีความเห็นตรงกันข้ามว่าประโยชน์สุขนี้ไม่ใช่ประโยชน์ในเชิงวัตถุ แต่เป็นประโยชน์สุขที่เกิดจากการพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นความสุขบนทางสายกลางที่สมดุลระหว่างสสารและจิต อันเป็นเป้าหมายของธรรมาภิบาลจากพระปฐมบรมราชโองการ โดยแท้

คำสำคัญ: พระปฐมบรมราชโองการ, พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช, ประโยชน์นิยม

Abstract

The research aimed at studying whether the enthronment inaugurating Proclamation of His Majesty King Bhumibol is utilitarianism. The result was that it seemed to be, but the researcher opined the opposite that it is not the materialistic utilitarianism, but the one derived from the development of the quality of life according to the theory of sufficiency: it is the middle way between the material and the spiritual which is the end of the good governance from the enthronment inaugurating proclamation.

Keywords: enthronment inaugurating proclamation, King Bhumibol, utilitarianism

บทนำ

พระปฐมบรมราชโองการเป็นคำกล่าวที่แสดงถึงพระราชปณิธานของพระมหากษัตริย์ไทย ก่อนขึ้นครองราชย์ในวันพระราชพิธีฉัตรมงคล ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระมหากษัตริย์จะพระราชทาน พระปฐมบรมราชโองการ หลังจากพราหมณ์ทูลเกล้าฯ ถวาย เครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์ และเครื่องราชูปโภคแล้ว พระปฐมบรมราชโองการนับตั้งแต่รัชกาลที่ 1 จนถึงรัชกาลปัจจุบัน มีเนื้อความเปลี่ยนแปลงมาตามยุคสมัย ซึ่งล้วนแต่แสดงพระราชปณิธานในฐานะทรงเป็นผู้รับพระราชภาระแห่งบ้านเมือง ในรัชกาลที่ 1 รัชกาลที่ 2 รัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 ทรงมีพระปฐมบรมราชโองการเหมือนกันคือ “อันพรหมพฤษชลธิ์ และสิ่งของในแผ่นดินทั่วทั้งพระราชอาณาเขต ซึ่งหาผู้แทนหวงมิได้นั้น ตามแต่สมณชิพราหมณ์จารย์ราชภูจะปรารถนาเถิด” ในรัชกาลที่ 6 ไม่ได้มีการจดบันทึกเรื่องปฐมบรมราชโองการไว้ เมื่อถึงรัชกาลที่ 7 ได้มีการเปลี่ยนพระปฐมบรมราชโองการเป็น “ดูกรพราหมณ์ บัดนี้เราทรงราชภาระ ครองแผ่นดิน โดยธรรมสม่าเสมอ เพื่อประโยชน์แก่กุลและสุขแห่งมหาชน เราแผ่พระราชอาณาเหนือท่านทั้งหลายกับ โภคสมบัติ เป็นที่พึงจัดการปกครองป้องกัน อันเป็นธรรมสืบไป ท่านทั้งหลายจงวางใจอยู่กับตามสบายเทอญ” Samkoses, (2006) แต่เมื่อมาถึงรัชกาลที่ 9 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมิได้ทรงใช้พระราชอำนาจบริหารดังแต่ก่อน จึงมีการปรับเปลี่ยนพระปฐมบรมราชโองการใหม่เพื่อให้เหมาะกับการปกครองบ้านเมืองดังต่อไปนี้ “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” พระปฐมบรมราชโองการนี้แสดง

ให้เห็นถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชแก่พสกนิกรชาวไทยอย่างหาที่สุดมิได้ จากพระราชปณิธานดังกล่าวพระองค์ได้ทรงปฏิบัติราชการเพื่อประโยชน์แห่งมหาชนชาวสยามอย่างมิรู้จักเหน็ดเหนื่อยตลอดการครองราชย์ของพระองค์ จนมีผลปรากฏเป็นโครงการพระราชดำริถึง 4,447 โครงการทั่วประเทศไทย และที่สำคัญไปกว่านั้นคือ ทรงพระราชทานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งเป็นปรัชญาสายกลางแก่ประชาชนชาวไทย เพื่อเป็นแนวทางการดำรงตนและปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ หากได้นำมาปฏิบัติหรือประยุกต์ใช้ย่อมทำให้ผู้ปฏิบัติเกิดประโยชน์สูงสุดทั้งในการนำไปใช้แก่ตนเองและประเทศโดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ให้มีความพอเพียงตามศักยภาพ อย่างไรก็ตามก็ยังมีปัญหาการตีความเรื่อง ประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม และเรื่องพอเพียง อย่างไม่เข้าใจบริบททำให้การตีความเกิดความคลาดเคลื่อนจากพระราชปณิธาน ผู้วิจัยจึงมีความสนใจทำงานวิจัยเรื่อง พระปฐมบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชกับประโยชน์นิยม : การศึกษาเชิงวิเคราะห์ เพื่อตอบข้อข้องใจถึงปัญหาต่างๆ ในระดับปริญญาเอกนี้

ความสำคัญของปัญหาเกิดจากแนวคิดที่สนับสนุนว่าพระปฐมบรมราชโองการเป็นปรัชญาประโยชน์นิยม ทั้งยังมีเหตุผลสนับสนุนอย่างแข็งขันว่า

1. คำว่าประโยชน์สุขของมหาชนชาวสยามในพระปฐมบรมราชโองการต้องตีความตามปรัชญาประโยชน์นิยมเท่านั้น เพราะปรัชญาประโยชน์นิยมสอนให้มนุษย์เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม
2. คำว่าประโยชน์ในพระปฐมบรมราชโองการต้องตีความคำว่าประโยชน์ในแง่วัตถุตามแบบปรัชญาประโยชน์นิยมเท่านั้นเพราะในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสอนให้ประชาชนมีวัตถุประสงค์พออยู่พอกินเสียก่อน

คำว่าประโยชน์สุขของมหาชนชาวสยามในพระปฐมบรมราชโองการต้องตีความตามปรัชญาประโยชน์นิยมเท่านั้น เพราะปรัชญาประโยชน์นิยมสอนให้หาความสุขปริมาณมากที่สุด อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยกลับมีความคิดเห็นตรงกันข้ามว่า การตีความดังกล่าว ยังมีจุดอ่อนที่สามารถโต้แย้งได้ในทุกประเด็น ด้วยเหตุนี้จึงเป็นแรงจูงใจสำคัญในการศึกษาวิจัยเรื่อง “พระปฐมบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชกับประโยชน์นิยม: การศึกษาเชิง

วิเคราะห์” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาว่าพระปฐมบรมราชโองการ สามารถตีความใหม่ด้วย กระบวนทรรศน์หลังนวยุคได้อย่างสมเหตุสมผล

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์ปรัชญาในพระปฐมบรมราชโองการ

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยได้ทำการศึกษาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดพระปฐมบรมราชโองการเป็นปรัชญาประโยชน์นิยมหรือไม่ ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้จึงมีการศึกษาขอบเขตของการวิจัย ประกอบด้วย 1) ศึกษาแนวคิดพระปฐมบรมราชโองการ 2) ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาประโยชน์นิยม 3) วิเคราะห์ปรัชญาในพระปฐมบรมราชโองการเพื่อตอบข้อข้องใจถึงปัญหาต่างๆ

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยจะได้แสดงรายละเอียดวิธีดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระปฐมบรมราชโองการและปรัชญาประโยชน์นิยม
2. สรุปประเด็นปัญหาที่ได้จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์จากเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง
3. ศึกษาค้นคว้าปรัชญาในพระปฐมบรมราชโองการ
4. วิเคราะห์และอธิบายเหตุผลให้เห็นว่าปรัชญาในพระปฐมบรมราชโองการไม่ใช่ปรัชญาประโยชน์นิยม

ผลการวิจัย

1. ปรัชญาที่เป็นแนวคิดหลักของประโยชน์นิยม (utilitarianism) มี 2 ท่าน ได้แก่ เบนธัมและมิลล์

เบนธัม (Bentham:1748-1832) ลัทธิประโยชน์นิยมของเบนธัม จัดอยู่ในประเภท “ประโยชน์นิยมแบบสุขนิยม” หรือ “รตินิยม” เพราะมีทรรศนะว่า แรงจูงใจที่ทำให้มนุษย์ทำการที่แท้จริงคือ ความพึงพอใจ มาตรการเช่นนี้เป็นธรรมชาติดั้งเดิมของมนุษย์ เพราะมนุษย์ มีธรรมชาติที่เห็นแก่ตัว มาแต่กำเนิด (Vatsyayan, 1986: 82) การที่เรากล่าวว่าจะทำประโยชน์เพื่อผู้อื่นนั้น เรามักคิดว่าสิ่งนั้น จะให้ประโยชน์แก่เรามากแค่ไหนด้วยกันทั้งนั้น เพราะคนเรานั้นมักจะกระทำทุกสิ่งจากแรงจูงใจของความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว ไม่ใช่มาจากอุปนิสัย (Raphael, 1981: 38) เบนธัม เขาเริ่มต้นด้วยการยอมรับหลักการทางจิตวิทยาเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ว่า “ธรรมชาติได้จัดให้มนุษย์ผู้อยู่ใต้บังคับการของสิ่งที่ยิ่งใหญ่ 2 อย่าง คือ ความเจ็บปวดและความสุข ซึ่งเป็นตัวกำหนดว่า เราควรทำอะไรดี อีกแง่หนึ่ง ความสุขก็เป็นมาตรฐานตัดสินความดี และอีกแง่หนึ่ง ทั้ง 2 สิ่งนี้เป็นแรงจูงใจให้เราทำ พูด และคิด แม้ว่าเราจะพยายามทุกวิถีทางที่จะเป็นอิสระจากการตกอยู่ในอำนาจของทั้ง 2 อย่างนี้ แต่กลับเป็นการพิสูจน์ว่า เรากลับเป็นทาสของความเจ็บปวดและความสุขนั่นเอง” (Bentham, 1984: 1) เบนธัมมีความคิดเห็นว่า ธรรมชาติของมนุษย์นั้นเป็นผู้ที่เห็นแก่ตัวมาแต่กำเนิด ไม่ว่าเรื่องใดก็ตาม ก่อนที่มนุษย์จะคิดถึงคนอื่น เขาจะต้องคิดถึงตัวเองก่อนเสมอ ไม่ว่าจะเป็นการกระทำ การพูดหรือ การคิดก็ตาม และการที่เขาคิดจะช่วยเหลือคนอื่น ก็เพียงแค่อยากจะได้รับประโยชน์จากการช่วยเหลือนั้น เว้นจากผลประโยชน์ของตนเองแล้ว ไม่มีทางที่จะเป็นไปได้ที่มนุษย์จะหันไปช่วยเหลือคนอื่น โดยไม่หวังผลประโยชน์ตอบแทน ด้วยเหตุนี้ เบนธัมจึงกล่าวว่า “อย่างนี้ว่าใคร เขาจะกระตือรือร้นช่วยท่าน นอกจากการช่วยนั้นจะเป็นประโยชน์แก่เขา คือ เขามองเห็นประโยชน์ที่เขาจะได้รับอย่างแจ่มแจ้งแล้ว มนุษย์ไม่เคยจะคิดช่วยเหลือใครเปล่า ๆ ธรรมชาติของมนุษย์ถูกสร้างขึ้นด้วยวัตถุประสงค์ปัจจุบันนี้เอง เขาจะช่วยท่านก็ต่อเมื่อเขาแน่ใจว่า เป็นการช่วยเหลือตัวเองด้วยเท่านั้น” (Vatsyayan, 1986: 83) เบนธัมมีความคิดเห็นว่า การที่จะทำให้คนเห็นแก่ตัวหันมาเห็นแก่ประโยชน์ของคนอื่นได้นั้นจะต้องมีความพร้อมในความต้องการของตนเองเสียก่อน เมื่อตนเองได้ประโยชน์เพียงพอแล้วประโยชน์ส่วนรวมก็จะเกิดขึ้นตามมาเอง (Bunchua, 2512: 116) เช่น เมื่อรัฐบาลเข้าใจในหลักความเห็นแก่ตัวของมนุษย์นี้ ก็ควรปล่อยให้ประชาชนเห็นแก่ตัวกัน ตามสบาย เพียงแต่

ควบคุมไม่ให้ประชาชนเบียดเบียนกันเท่านั้นก็พอ เมื่อบุคคลคิดเห็นแต่ประโยชน์ส่วนตัวโดยไม่เบียดเบียนคนอื่นแล้ว ผลดีก็จะเกิดขึ้นมาเอง เบนธัม นิยามความหมายของ “ประโยชน์” (Utility) ในเชิงหลักอรรถประโยชน์ไว้ว่า มีความหมายอยู่ 2 ประการ คือ 1) ประโยชน์ หมายถึง คุณสมบัติที่มีอยู่ในวัตถุที่ก่อให้เกิดประโยชน์ ความได้เปรียบ ความพอใจ ความดีหรือความสุข 2) ประโยชน์ หมายถึง คุณสมบัติที่ป้องกันไม่ให้เกิดความเสียหาย ความเจ็บปวด ความชั่วร้าย ความทุกข์ มาสู่ผู้ที่จะได้รับ คือ ถ้าเป็นชุมชน ก็คือ ประโยชน์ เพื่อชุมชน ถ้าเป็นเฉพาะบุคคลก็เป็นความสุขเฉพาะบุคคลนั้น (Bentham, 1984: 1) นอกจากนี้ เบนธัม ยังได้แบ่งประโยชน์ออกเป็น 2 ประการ คือ ประโยชน์ของชุมชนและบุคคล โดยได้กล่าวไว้ว่า “ไม่มีประโยชน์อะไรที่จะพูดถึงประโยชน์ของชุมชนโดยไม่เข้าใจว่าอะไรคือประโยชน์ของบุคคล และการกระทำใดๆ ก็ตามที่ถือว่าเข้ากับหลักอรรถประโยชน์ได้ก็โดยที่การกระทำนั้นมีแนวโน้มที่จะเพิ่มความสุขของชุมชนมากกว่า มีแนวโน้มที่จะลดความสุขของชุมชนนั้น” (Bentham, 1984: 3) กล่าวโดยสรุป ความหมายของหลัก

อรรถประโยชน์ก็คือ สิ่งที่เกิด ความดี ความพอใจ ความสุข เป็นต้น และอีกความหมายก็คือ สิ่งป้องกันที่ไม่ให้เกิดความเสียหาย ความเจ็บปวด หรือสิ่งที่ไม่ดีอื่น ๆ ที่เกิดกับผู้ที่เกี่ยวข้อง

มิลล์ (Mill, 1806-1873) ความเชื่อพื้นฐานทางจริยธรรมของมิลล์อยู่บนพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์เหมือนกับเบนธัม คือเชื่อในเหตุผลทางวิทยาศาสตร์เท่านั้น มิลล์ เห็นว่า หลักการทางศีลธรรมนั้น ไม่มีทางที่จะพิสูจน์ได้ ชาวประ โยชน์นิยมจะยึดเอาผลของการกระทำ เพราะลัทธิประโยชน์นิยมจะไม่ได้ตัดสินที่บุคคล เนื่องจากการดูที่แรงจูงใจเป็นการดูดีของการกระทำ การดูผลการกระทำก็คือ การดูอนาคตของการกระทำ เพราะฉะนั้น แรงจูงใจจึงไม่เกี่ยวข้องกับผลของการกระทำแต่อย่างใด (Wistwet, 2004: 101-102) ทรศนะดังกล่าวนี้เป็นการมองเฉพาะในส่วนจุดหมายที่พิจารณา สิ่งอื่นทั้งหมดในฐานะเป็นวิถีเท่านั้น ดังคำกล่าวของมิลล์ ที่ว่า “ลัทธิประโยชน์นิยมถือว่าความสุขเป็นสิ่งที่น่าพึงปรารถนาและเป็นสิ่งเดียวเท่านั้นที่น่าพึงปรารถนา ในฐานะเป็นจุดหมาย (The Ends) สิ่งอื่นทั้งหมดนั้นเป็นสิ่งที่น่าพึงปรารถนาในฐานะเป็นวิถี (means) ที่จะนำไปสู่จุดหมายเพียงเท่านั้น” (Mill, 1951: 42-43) แม้ว่าจุดมุ่งหมายสูงสุดของมิลล์ ก็คือ ความสุขหรือการหลุดพ้นจากความเจ็บปวด (Mill, 1967: 395) แต่ความสุขที่มิลล์ยอมรับว่าเป็นเป้าหมายของชีวิตนั้น กลับแตกต่างจากความสุขตามแนวคิดของเบนธัม มิลล์เห็นว่าแนวคิดของเบนธัมสอนให้คนเห็นแก่ตัวเกินไป สังคมจะยุ่งเหยิงถ้าทุกคนมุ่งแต่ความพึงพอใจส่วนตัวเป็นเกณฑ์ ไม่มีใครจะยอมเสียสละ

หากไม่เห็นว่าจะได้รับผลตอบแทนคุ้มค่า ความเสียหายเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับรางวัลซึ่งความสงบสุขของสังคม มิลล์เห็นปัญหาในยุคตื่นตัวทางอุตสาหกรรมในอังกฤษสมัยของท่านว่า การมุ่งหาผลประโยชน์ส่วนตัวของคนบางคนที่มีอิทธิพลในสังคม ทำให้คนจนเดือดร้อนเป็นอันมาก คนจนจำนวนมากกว่าที่จริง แต่ก็ไม่มีอิทธิพลพอที่จะทำให้คนรวยจำนวนน้อยเกรงกลัว มิลล์จึงรู้สึกว่าการจำเป็นจะต้องแก้ไขความคิดของเบนธัม มิลล์ จึงได้ชี้แจงถึงการวางตัวอย่างเป็นกลางของลัทธิเขาว่า ไม่ใช่ลัทธิที่สนับสนุนประโยชน์ส่วนตัวหรือพวกพ้องเท่านั้น แต่เป็นลัทธิที่สนับสนุนความสุขที่ให้ประโยชน์แก่คนจำนวนมากที่สุด โดยที่มิลล์ยอมรับว่า “หลักตัดสิน การกระทำของลัทธิประโยชน์นิยมไม่ใช่ความสุขที่มากที่สุดของผู้กระทำ แต่เป็นความสุข ที่มากที่สุดของคนทั้งหมด” หรือ มหุสุข จากคำแถลงที่ว่า “ข้าพเจ้าได้พูดถึงประเด็นนี้ในแง่ที่ว่า เป็นเรื่องสำคัญที่จะทำให้เข้าใจความคิดเรื่องประโยชน์หรือเรื่องความสุข ซึ่งทั้ง 2 นี้เป็นหลักที่ชี้นำการกระทำของมนุษย์ แต่มันมิได้เป็นเงื่อนไขจำเป็นของการที่จะยอมรับหลักตัดสิน (ศีลธรรม) ของลัทธิประโยชน์นิยม เพราะหลักตัดสินของเรา มิใช่ความสุขที่มากที่สุดของผู้กระทำ แต่เป็นความสุขที่มากที่สุด ของทั้งหมด เราอาจสงสัยได้ว่า คนที่สูงส่งมีความสุขกับความสูงส่งของเขาหรือไม่ แต่ข้อที่สงสัยไม่ได้ ก็คือ เขาได้ทำให้คนอื่น ๆ มีความสุขมากขึ้น และ โลกโดยรวมก็ได้รับประโยชน์มากขึ้น ดังนั้น ลัทธิประโยชน์นิยมจะบรรลุเป้าหมายได้ก็โดยปลูกฝังบุคลิกที่สูงส่งให้เกิดขึ้นโดยทั่วไป ตามหลักมหุสุขที่ได้กล่าวมาข้างต้น จุดหมายสุดท้ายอันเป็นหลักตัดสินว่าสิ่งอื่น ๆ น่าพึงปรารถนาหรือไม่ ไม่ว่าจะพิจารณาเรื่องสิ่งมีค่าของตนหรือของผู้อื่น ก็คือ การดำรงชีวิตที่ห่างจากความเจ็บปวดมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ และถึงพร้อมด้วยความสุขสำราญทั้งในทางคุณภาพและปริมาณ มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ หลักนี้ซึ่งตามคติของลัทธิประโยชน์นิยมเป็นจุดมุ่งหมายในการกระทำของมนุษย์จึงจำเป็นต้องเป็นหลักศีลธรรม ซึ่งนิยามกันว่า หลักและระเบียบของความประพฤติมนุษย์ การยึดหลักนี้จะทำให้ชีวิตในสภาพที่เราได้เอ่ยมานั้นเป็นชีวิตของมนุษย์จำนวนมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ และไม่เพียงมนุษย์เท่านั้น แต่รวมทั้งสัตว์โลกอื่น ๆ ด้วย ถ้าธรรมชาติอำนวยให้” (Mill, 1951: 10-11) กล่าวโดยสรุป ประโยชน์ในความหมายของมิลล์ก็คือ ประโยชน์คือความสุข แต่ความสุขนั้นมีความแตกต่างกันทางด้านคุณภาพและปริมาณ ความพอใจของมนุษย์กับสัตว์ก็เป็นคนละส่วนกัน ความรัก คุณธรรม ความเห็นใจผู้อื่นว่าเป็นส่วนประกอบของความสุขอีกอย่างหนึ่งด้วย มนุษย์ควรให้ความสำคัญแก่ประโยชน์ตนและผู้อื่นเท่าเทียมกันในทุกหน่วยของความสุข จากหลักมหุสุขนี้เองได้พัฒนามากเป็นรากฐานของ

ประชาธิปไตย เห็นได้จากวาทกรรมของอับราฮัม ลินคอล์น (Abraham Lincoln) อดีตประธานาธิบดีของสหรัฐฯ ที่ได้กล่าวไว้ว่า “รัฐบาลของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน” วาทกรรมดังกล่าวได้เป็นบรรทัดฐานให้แก่ประชาธิปไตย กล่าวคือ การที่รัฐบาลใดจะได้รับการยอมรับว่าเป็นประชาธิปไตยจะต้องมีลักษณะครบทั้ง 3 ประการดังกล่าว คือรัฐบาลของประชาชน หมายถึง รัฐบาลจะต้องมาจากการเลือกตั้งของประชาชน และประชาชนสามารถเปลี่ยนแปลงผู้ปกครองได้ด้วยการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง นั่นคือ ประชาชนอยู่ในฐานะเป็นเจ้าของรัฐบาลซึ่งบ่งชี้ถึงมิติของการปกครองในด้าน ความเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย

รัฐบาลโดยประชาชน หมายถึง ประชาชนหรือพลเมืองทุกคนมีสิทธิที่จะเป็นผู้ปกครองได้ ถ้าหากได้รับเสียงสนับสนุนจากประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศรัฐบาลเพื่อประชาชน หมายถึง รัฐบาลจะต้องมีจุดประสงค์เพื่อความผาสุกของประชาชน และจะต้องมีการกำหนดวาระในการดำรงตำแหน่ง เช่น ทุก 4 ปี ฯลฯ เพื่อจะได้เป็นหลักประกันว่าผู้ปกครองจะต้องปกครองเพื่อประชาชน หากผันแปรจากจุดหมายนี้ ประชาชนจะได้มีโอกาสเปลี่ยนผู้ปกครองผ่านการเลือกตั้งระบอบประชาธิปไตยได้เข้ามาครอบคลุมวิถีชีวิตของประชาชนชาวไทย โดยมีพื้นฐานปรัชญาประโยชน์นิยมซึ่งเน้นประโยชน์จากวัตถุประสงค์ที่ตั้ง เมื่อมาผนวกกับการใช้เศรษฐกิจแบบทุนนิยมแล้วปัจจุบันจึงได้พัฒนามาเป็นบริโศคนิยมครอบงำสังคมไทย ทำให้เกิดปัญหาด้านคุณธรรมตามมา ซึ่งมีหลักฐานปรากฏให้เห็นเป็นข่าวมากมาย เช่นปัญหานี้่นอกระบบ ปัญหายาเสพติด ปัญหาครอบครัว ฯลฯ ซึ่งรัฐบาลแทบทุกรัฐบาลก็ใช้นโยบายประโยชน์ทางวัตถุ เช่นนโยบายประชานิยมต่างๆ มามอมเมาประชาชน

2. พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงเห็นถึงปัญหาที่จะเกิดขึ้นกับประชาชนชาวไทยจึงพระราชทานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้ประชาชนชาวไทยได้นำไปประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชได้พัฒนาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อที่จะให้พสกนิกรชาวไทยได้เข้าถึงทางสายกลางของชีวิตและเพื่อคงไว้ซึ่งทฤษฎีของการพัฒนาที่ยั่งยืน ทฤษฎีนี้เป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิตซึ่งอยู่ระหว่างสังคมระดับท้องถิ่นและตลาดระดับสากล จุดเด่นของแนวปรัชญานี้คือ แนวทางที่สมดุล โดยชาติสามารถทันสมัย และก้าวสู่ความเป็นสากลได้ โดยปราศจากการต่อต้านกระแสโลกาภิวัตน์ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีความสำคัญในช่วงปี พ.ศ. 2540 เมื่อปีทั่วประเทศไทยต้องการรักษาความมั่นคงและ

เสถียรภาพเพื่อที่จะยืนหยัดในการพึ่งตนเอง และพัฒนานโยบายที่สำคัญเพื่อการฟื้นฟูเศรษฐกิจ ของประเทศโดยการสร้างแนวคิดเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองได้ ซึ่งคนไทยจะสามารถเลี้ยงชีพโดยอยู่บนพื้นฐานของความพอเพียง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริว่า “มันไม่ได้มีความจำเป็นที่เราจะกลายเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ (NIC)” พระองค์ได้ทรงอธิบายว่า ความพอเพียงและการพึ่งตนเอง คือ ทางสายกลางที่จะป้องกันการเปลี่ยนแปลงความไม่มั่นคงของประเทศได้

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ชี้แนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตน ที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมีพระราชดำรัสแก่พสกนิกรชาวไทยมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 มีใจความว่า ...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมี พอกิน พอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพอสมควร และปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป... (Royal Projects Development Board, 2004: 10) และนับจากนั้นเป็นต้นมาพระองค์ได้ทรงเน้นย้ำถึงแนวทางการพัฒนาหลักแนวคิดพึ่งตนเองเพื่อให้เกิดความพอมี พอกิน พอใช้ ของคนส่วนใหญ่ โดยใช้หลักความพอประมาณ การคำนึงถึงความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ตลอดจนทรงเตือนสติปวงชนชาวไทยไม่ให้ประมาท มีความตระหนักถึงการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอนที่ถูกต้องตามหลักวิชา และการมีคุณธรรมเป็นกรอบในการปฏิบัติและการดำรงชีวิต

แต่จากการตีความคำว่าประโยชน์เป็นแบบประโยชน์นิยม ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวัตถุ (benefit) ทำให้ละเลยประโยชน์ทางจิตใจทำให้มนุษย์ขาดความสมดุลพุ่งเป้าหมายไปแสวงหาความสุขทางวัตถุเพียงอย่างเดียว ทำให้มองความพอเพียงกับประโยชน์เป็นสิ่งที่ขัดแย้งกัน และมองไปที่ความไม่มีเป็นที่ตั้ง ไม่มองถึงสิ่งที่มีอยู่ ปัญหาดังกล่าวมาจากการเข้าใจปรัชญาที่ในเรื่องประโยชน์ที่ต่างกัน ซึ่งอภิปรัชญาแบบประโยชน์นิยมเน้นประโยชน์สุขจากวัตถุหรือสสาร แต่อภิปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเน้นความสมดุลระหว่างสสารและจิต ซึ่งมีหลักการมีดังนี้

ข้อสรุปจากการอภิปรายเชิงอภิปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของ รวิช ตาแก้ว (Bunchua, 2015: 39-40) พบว่า หลักการและแนวคิดทางอภิปรัชญาของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ให้ความสำคัญกับสิ่งที่ปรากฏชัดและคงเหลืออยู่ (essence) สิ่งที่กำลังจะมี 2 ลักษณะ คือ ลักษณะในส่วนที่เป็นสสาร (Matter) และลักษณะในส่วนที่เป็นจิต (Mind) และจากการตีความเชิงสัญลักษณ์ (Sign) ของ

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงพบว่า เกิดจากการสร้างตัวหมาย (signifier) และความคิดที่ถูกหมาย (signified) เพื่อการสื่อสารความคิดทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และเป็นแนวคิดปรัชญาที่มุ่งตอบสนองต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตมนุษย์ตามศักยภาพของแต่ละบุคคล โดยใช้ความคิดพื้นฐานจากแนวคิดเรื่องการจัดการภายในครอบครัวเป็นหลักการเริ่มต้น สำหรับทุกคน ด้วยบทบาทของทุกคนในครอบครัวมุ่งทำการเพื่อการทำมาหากินดำรงชีพในวิถีชีวิตประจำให้มีความสุขตามอัตภาพของแต่ละบุคคล ครอบครัวจึงเป็นสังคมพื้นฐานที่ทุกคนยอมรับและทุ่มเทดำเนินการกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน การแบ่งปันที่เกิดขึ้นเป็นการแบ่งปันที่เอื้อเพื่อแผ่ต่อกันอย่างมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ร่วมแรง ร่วมใจกัน ทำให้เกิดความสุขตามเป้าหมายที่แต่ละคนต้องการ หลักการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จึงเป็นหลักการที่ตอบสนองต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตมนุษย์ที่แท้จริง หลักการคิดเรื่อง “เศรษฐกิจพอเพียง” จึงเป็นหลักการคิดเชิงปรัชญา ซึ่งเป็นที่มาของคำว่า “หลักการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”

อภิปรายผล

ปรัชญาประโยชน์นิยมเน้นให้มนุษย์แสวงหาความสุข เพราะในยุคนั้น (ศตวรรษที่ 17-18) เป็นสมัยต้นตัวทางอุตสาหกรรม จิตใจของคนมุ่งแต่ประโยชน์เฉพาะหน้า คำถามที่ติดปากคนยุคนั้นก็คือ “Of what use it is” (มันมีประโยชน์อะไร) หลักจริยธรรมในยุคนั้นจึงควรคล้อยตามความรู้สึกนึกคิดของวัฒนธรรมแบบอุตสาหกรรม คือ อะไรจะดีหรือไม่ก็อยู่ที่จะตอบคำถามได้ว่า “มีประโยชน์อะไร” เบนธัมจึงเห็นว่า ธรรมชาติของมนุษย์นั้นเห็นแก่ตัวมาแต่กำเนิด ไม่ว่าเรื่องใดก็ตามมนุษย์จะต้องคิดถึงตัวเองก่อนเสมอ เบนธัมจึงสอนให้ทุกคนแสวงหาประโยชน์เข้าตัวเองเพราะเป็นเรื่องธรรมชาติ โดยเสนอให้ออกกฎหมายให้รัดกุมให้คนได้มีโอกาสพอๆ กัน ทุกคนจะต้องปกป้องสิทธิของตนเองแล้วสังคมก็จะดีเอง ส่วนมิลล์ไม่เห็นด้วยกับความคิดของเบนธัม เพราะสิ่งที่ปรากฏในยุคนั้นสังคมยุ่งเหยิงเพราะส่วนใหญ่ทุกคนมุ่งแต่แสวงหาประโยชน์ส่วนตน คนรวยเอาเปรียบคนจน คนจนมีคุณภาพชีวิตต่ำเพราะต้องทำงานหนักเพื่อแลกกับเงินในการประทังชีวิต จึงเสนอสูตรที่ทุกคนพอใจว่า The greatest happiness of the greatest number (ความสุขมากที่สุดของคนจำนวนมากที่สุด) วาทะกรรมของมิลล์ทำให้คนมักจะเข้าใจว่าเป็นสิ่งเดียวกันกับที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชตรัสไว้ในพระปฐมบรมราชโองการ ทั้งที่มีบริบทแตกต่างกันอย่างมาก และหาก

ข้อค้นสิ่งที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงตรัสสอนและทรงปฏิบัติตลอดรัชกาลของพระองค์จะเห็นถึงความแตกต่างอย่างชัดเจน พระองค์ทรงประทานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแก่ประชาชนชาวไทยให้นำไปประยุกต์ใช้พัฒนาคุณภาพชีวิตให้เกิดความสมดุล โดยอยู่บนทางสายกลางไม่มุ่งแสวงหาประโยชน์อย่างสุดโต่ง

พระปฐมบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชไม่เป็นปรัชญาแบบประโยชน์นิยม เพราะไม่ได้เน้นถึงประโยชน์ด้านวัตถุ (benefit) แบบสุดโต่งเพียงด้านเดียว “ประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” ที่พระองค์ตรัสไว้ หมายถึง การที่ประชาชนเข้าถึงทางสายกลางของชีวิต และเพื่อคงไว้ซึ่งทฤษฎีของการพัฒนาที่ยั่งยืน สามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยมีพื้นฐานจาก ความพอมี พอกิน พอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้น ในด้านอภิปรายเน้นความสมดุลระหว่างสสาร และจิตตามแนวทางสายกลาง

สรุปผล

พระปฐมบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชไม่เป็นปรัชญาแบบประโยชน์นิยม เพราะไม่ได้เน้นถึงประโยชน์ด้านวัตถุ (benefit) แบบสุดโต่งเพียงด้านเดียว “ประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” ที่พระองค์ตรัสไว้ หมายถึง การที่ประชาชนเข้าถึงทางสายกลางของชีวิต และเพื่อคงไว้ซึ่งทฤษฎีของการพัฒนาที่ยั่งยืน สามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยมีพื้นฐานจาก ความพอมี พอกิน พอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้น ในด้านอภิปรายเน้นความสมดุลระหว่างสสาร และจิตตามแนวทางสายกลาง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการวิจัยเรื่อง “พระปฐมบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชกับประโยชน์นิยม : การศึกษาเชิงวิเคราะห์” พบว่า พระปฐมบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีประโยชน์ต่อการนำไปตีความสำหรับพัฒนาคุณภาพชีวิตให้เกิดประโยชน์อย่างสมดุล ดังนั้น จึงควรมีการนำไปวิเคราะห์หรือต่อ ยอดองค์ความรู้ให้กว้างขวางและลึกซึ้งเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตต่อไป

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นควรเสนอให้ผู้สนใจได้ศึกษาการตีความพระราชดำรัส ด้วยการวิเคราะห์ โดยวิเคราะห์ พระปฐมบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชกับปรัชญาลัทธิอื่นๆ เพื่อสร้างความเข้าใจ พัฒนาปัญญา พัฒนาคุณภาพชีวิต

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

ควรมีการวิจัยเชิงคุณภาพในหัวข้อต่อไปนี้

- 1) ควรมีการวิจัยเรื่อง “พระปฐมบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชกับปฏิบัตินิยม: การศึกษาเชิงวิเคราะห์”
- 2) ควรมีการวิจัยเรื่อง “พระปฐมบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชกับปฏิฐานนิยม: การศึกษาเชิงวิเคราะห์”
- 3) ควรมีการวิจัยเรื่อง “พระปฐมบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชกับลัทธิโครงสร้างนิยม: การศึกษาเชิงวิเคราะห์”

เอกสารอ้างอิง

กิริติ บุญเจือ. (2512). *ปรัชญาเบื้องต้นและตรรกวิทยาเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: ผดุงวิทยา.

กิริติ บุญเจือและคณะ. (2558). *หลังนวยคของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

คณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สำนักงาน. (2547).

เศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.

วรากรณ์ สามโกเศศ. (2549). พระผู้ทรงปกเกล้าฯ ประชาธิปไตย. ค้นเมื่อ 22 พฤศจิกายน 2561 จาก

<https://www.bloggang.com/viewdiary.php?id=moonfleet&month=12-2008&date=04&group=2&gblog=181>

วิทย์ วิศทเวทย์. (2547). *ปรัชญาทั่วไป มนุษย์ โลก และความหมายของชีวิต*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.

_____. (1967). *Utilitarianism in ethical theories*. A Book of Readings. ed. A. I. Melden. New Jersey: Prentice - Hall.

Bentham, J. (1984). *The Principle of Moral and Legislation*. New York: Hafner Publishing.

Mill, J.S. (1951). *Utilitarianism. Liberty and Representative Government*. New York: E.P. Dutton and Company Inc.

Raphael, D.D. (1981). *The moral philosophy*. New York: Oxford University Press.

Sen, A. (1982). *Poverty and famines: an essay on entitlement and deprivation*. New York: Clarendon.

Vatsyayan, K. (1986). *Made easy ethics*. New Delhi: Kedar Nath Ram Nath.

Translated Thai References

Bunchua, K. (1969). *Introduction to philosophy and logic*. Bangkok: Phadung Wittaya Printing. [in Thai]

_____. (2015). *Post-modern of sufficiency economy philosophy*. Bangkok: Suan Sunandha Rajabhat University. [in Thai]

Royal Projects Development Board. (2004). *Sufficient economy*. Bangkok: Royal Projects Development Board. [in Thai]

Samkoses, W. (2006). *His majesty democracy*. Retrieved on 22 November 2016 from <https://www.bloggang.com/viewdiary.php?id=moonfleet&month=12-2008&date=04&group=2&gblog=181> [in Thai]

Wistwet, W. (2004). *General philosophy, human world and meaning of life*. Bangkok: Aksorn Education Printing. [in Thai]

ผู้เขียน

พินโทหญิงสุดารัตน์ น้อยแรม

53 กองจัดท่า กรมสรรพาวุธทหารบก ถนนทหาร

แขวงถนนนครไชยศรี เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 10300

โทร.: 08-9107-9790 E-mail: Sudarat9211@gmail.com

Author

Lieutenant Colonel Sudarat Noyram

53 Procurement Division Ordnance Department, Royal Thai Army,

Nakhon Chai Si Rd., Dusit, Bangkok, 10300

Tel.: 08-9107-9790 E-mail: Sudarat9211@gmail.com

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
Buriram Rajabhat University